تاریخ

اتم ټولګی

تاریخ - اتم ټولګی

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

تاریخ

اتم ټولګی

۱۳۹۰
هـ . ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکوالان:

- دکتور فاروق انصاري
- سرمولف عبدالغياث غوري
پوهنياره انيسه محمود عمر
- د مولف مرستيال عبدالمالک عابد
- د مولف مرستيال محمد حسين احمدزی

مسلکي اډيټور:

- پوهنوال محمد رسول باوري

د ژبې اډيټور:

- عبدالقيوم مشوانی

ديني، سياسي او فرهنګي کميټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد يوسف نيازی
- حبيب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې.

د څارنې کميټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين.
- دکتور شېرعلي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول.
- د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر ګلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس.

طرح او ډيزاين: حميدالله غفاري

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستـــان دی — دا عزت د هـــر افـــغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی يې قهرمـــــان دی
دا وطن د ټولو کـور دی — د بـــــلوڅـــو د ازبکـــو
د پښتـــون او هزاره وو — د تــــرکمنـــو د تاجکـــو
ورسره عرب، گوجـر دي — پـــاميـريان، نورستانيـــان
براهوي دي، قزلباش دي — هـــم ايمـــاق، هم پشه يان
دا هيــواد به تل ځليږي — لـــکـــه لمـر پر شنه اسمـان
په سينــه کې د اسيـــا به — لـــکـــه زړه وي جـــاويـدان
نوم د حق مو دی رهبـــر — وايو الله اکبر وايو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤولیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، دوطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیک لړ

لومړی څپرکی: افغانستان او اسلام ۱-۱۲

لومړی لوست: افغانستان ته د اسلام راتګ

دویم لوست: د افغانستان اوضاع د امویانو په دورې کې

دریم لوست: د افغانستان اوضاع د عباسیانو په دورې کې

څلورم لوست: د افغانستان د وګړو او عربو مسلمانو متقابلې اغېزې یو پر بل باندې

دویم څپرکی: د افغانستان خپلواک اسلامي حکومتونه ۱۳- ۲۸

پنځم لوست: طاهریان، صفاریان، سامانیان

شپږم لوست: غزنویان او سلجوقیان

اووم لوست: غوریان او خوارزم شاهیان

اتم لوست: مغولان، تیموریان او د کرت اولاده

دریم څپرکی: د کندهار له پاڅون نه مخکې د افغانستان او ګاونډیو هېوادونو اړیکې ۲۹- ۳۸

نهم لوست: د ماوراء النهر شیبانیان او استراخانیان

لسم لوست: د هند بابریان

یوولسم لوست: د ایران صفویان

څلورم څپرکی: د کندهار غورځنګ ۳۹- ۴۶

دولسم لوست: د کندهار پاڅون

دیارلسم لوست: د میرویس خان ځای ناستي

پنځم څپرکی: د ګاونډیو هېوادونو تاریخ په منځنیو او نویو پېریو کې ۴۷- ۷۲

څوارلسم لوست: ایران په منځنیو او نوو پېړیو کې

پنځلسم لوست: هند په منځنیو او نوو پېړیو کې

شپاړلسم لوست: روسیه په منځنیو او نوو پېړیو کې

اوولسم لوست: چین په منځنیو او نوو پېړیو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی: د اروپا تاریخ ۲۳-۸۰

اتلسم لوست: په منځنیو پیړیو کې د اروپا عمومي اوضاع

نولسم لوست: صلیبي جګړې

شلم لوست: د اروپا رنسانس

یوویشتم لوست: په پوهه، ادب او فرهنګ کې بدلونونه

دوه ویشتم لوست: په اروپا کې لوی انقلابونه

اووم څپرکی: د امریکا تاریخ ۸۱-۹۳

درویشتم لوست: د مایا تمدن

څلور ویشتم لوست: د ازتک تمدن

پنځه ویشتم لوست: د اینکا تمدن

شپږ ویشتم لوست: د امریکا کشف او د مهاجرتونو پیل

اوه ویشتم لوست: د امریکا د متحده ایالاتو خپلواکي

لومړی څپرکی

افغانستان او اسلام

په لاندنیو لوستونو مشتمل دی:

۱- افغانستان ته د اسلام راتګ؛

۲- د افغانستان اوضاع د امویانو په دورې کې؛

۳- د افغانستان اوضاع د عباسیانو په دورې کې؛

۴- د افغانستان د خلکو او مسلمانو عربو یو پر بل باندې متقابلې اغیزې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څپرکي موخې:

۱- په هېوادکې د اسلام د دین د خپرېدا د څرنګوالي او د اسلام د څرګندېدا په درشل کې د افغانستان له عمومي اوضاع سره د زده کوونکو اشناکول؛

۲- د امویانو او عباسیانو په دورو کې د افغانستان له عمومي اوضاع سره د زده کوونکو اشناکېدنه؛

۳- په دریو لومړنیو هجري پېړیو کې د افغانستان د خلکو او عربو مسلمانانو ترمنځ د راکړې ورکړې سره د زده کوونکو اشناکېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ته د اسلام راتګ

په کابل کې د شاه دوشمشېره جومات

ایا پوهېږئ چې افغانستان ته اسلام څرنګه راغی او زموږ خلکو ولې د اسلام اسماني دین ومانه؟

د افغانستان اوضاع د اسلام د څرګندېدا پر مهال

د اسلام د راتګ په نږدې مهالونو کې افغانستان د ژوند د بېلا بېلو اړخونو له پلوه د یوه بنسټیز بدلون لپاره چمتو شوی و.

د ساري په ډول زموږ په هېواد کې یو داسې پیاوړی حکومت چې ولایتونه او بېلا بېلې سیمې تر خپلې واکمنۍ لاندې ولري شتون نه درلود او هره برخه د بېلا بېلو واکمنانو له خوا اداره کېدله. د هېواد په شمال کې **ترکانو** حکومت کاوه او د **هندوکش** په سوېل کې د **رتبیل شاهانو** واکمني وه. په لوېدیځ کې په **ساسانیانو** پورې تړلو والیانو د چارو واګې په لاس کې لرلې.

له ټولنیزه پلوه د طبقاتو شتون او د ویني او توکم په اصالت باندې باور هم خلک له ستونزو سره مخامخ کړي وو. د کورنۍ جوړښت هم ټینګ او محکم بنسټ نه درلود، په ښځو باندې ظلم روا ګڼل کېده او له دیني پلوه هم زموږ هېواد وال د بېلا بېلو ادیانو منونکي وو. په تېره **بودایي** او **زردشتي** ادیانو ډېر منونکي او پلویان درلودل.

لمر ته عبادت هم رواج درلود. او له بله پلوه د لوړ پوړو شخصیتونو او د ځواک د خاوندانو له خوا

د ظلمونو او تېريو او د عدالت د نشتوالي له کبله په خلکو کې یوه عمومي نارضایتي او ګډوډي تر سترګو کېده.
په همدې حالت کې د اسلام اوازه زموږ هېواد ته راورسېده. یعني هغه دین چې خلک یې یو ځبنتن، خپلواکي، عدالت او برابرۍ ته رابلل ډېر ژر د دې دین دعوت کوونکو او مجاهدینو ځانونه زموږ د هېواد تر پولو راورسول.

د اسلام د دین خپرېدا

د افغانستان په لوري د اسلام پرمختګ د **حضرت عمر فاروق** (رض) د خلافت په دوره کې پیل شو. له **نیشاپور** څخه وروسته **هرات** لومړنی ښار وو چې د مسلمانانو تر ولکې لاندې راغی. وروسته نور ښارونه هم د اسلام د لښکرو لاس ته ورغلل.

په تېره له ۴۱ سپوږمیز/۶۶۱ زکال نه وروسته دغه مخ ته تګونو لا زور واخیست او زموږ د هېواد ډېر ښارونه د مسلمانانو تر ولکې لاندې راغلل. خو د اسلام د دین مکمل رواج او خپرېدنه هغه مهال پیل شو کله چې دننه په هېواد کې یو لړ کورنیو عناصرو او ځواکونو لکه **سیستاني صفاریانو** د اسلام دین ته د ساتنې او د دغه آسماني دین د خپرېدا په منظور خپلې ملاوې وتړلې.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي، لومړۍ ډله دې د افغانستان اوضاع له اسلام څخه دمخه روښانه کړي او دوهمه ډله دې په افغانستان کې د اسلام د خپرېدا د څرنګوالي په هکله رڼا واچوي.

پوښتنې:

۱- د اسلام د راتګ پر مهال زموږ د هېواد په شمالي او لوېدیځو برخو کې کوم قامونه واکمن وو؟

۲- د هغو ادیانو نومونه واخلئ چې له اسلام څخه دمخه یې زموږ په هېواد کې رواج درلود.

۳- ستاسو په اند زموږ په هېواد کې ولې خلکو له اسلام څخه هرکلی وکړ؟

۴- ولې یوشمېر خلکو د عربو واکمنانو په وړاندې پاڅون وکړ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان وضع د امویانو په دورې کې

د امویانو دکورنۍ په باب څه معلومات لرئ. ایا خبر یاست چې د دوی په دورې کې اسلام ډیره پراختیا موندہ؟

اموي کورنۍ د قریشو په قام پورې اړوندېږي. هغوی له **٤١** سپوږمیز/ ۶۶۱ ز کال نه وروسته اسلامي خلافت ترلاسه کړ او د ۹۰ کلو لپاره یې په اسلامي نړۍ باندې حکومت وکړ. د امویانو د واکمنۍ پر مهال اسلام د نړۍ په ډېرو سیمو کې خپور شو.

د دوی په زمانې کې د افغانستان کابو ټولې سیمې د اسلام په رڼا روښانه شوې. او د عربو بېلې بېلې طایفې له **جزیرة العرب** نه **خراسان** یا **اوسني افغانستان** ته راکډې شوې.

د یحیی بن زید پاڅون

د افغانستان خلکو ځینې وخت د اموی واکمنانو په وړاندې د پاڅونونو څخه چې د دوی د سیاسي مخالفینو له لوري ترسره کېدل ملاتړ کاوه.

له دغو پاڅونونو څخه یو هم د بني هاشم د کورنۍ دیوه غړي **یحیی** د **زید د زوی پاڅون** وو، چې په **جوزجان** کې رامنځ ته شو. یحیی په ۱۲۶ سپوږمیز/ ۷۴۴ ز کال کې له خپلو ۱۲۰ تنو ملګرو سره ووژل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابومسلم خراساني

عبدالرحمن ملقب په **ابومسلم** په ۱۰۰ سپوږمیز/ ۷۱۹ زکال د **جوزجان** په **سفید نج** کې زېږېدلی او د **زید د زوی یحیی** تر شهادت وروسته یې د امویانو پر ضد د پاڅون مشرتوب په غاړه واخیست او په۱۲۹ سپوږمیز/ ۷۴۷ زکال کې یې د کوچني اختر په ورځ په سفید نج کې د امویانو بیرغ راکوزکړ او په بدله کې یې د عباسیانو جنډه چې تور رنگ یې درلود پورته کړه.

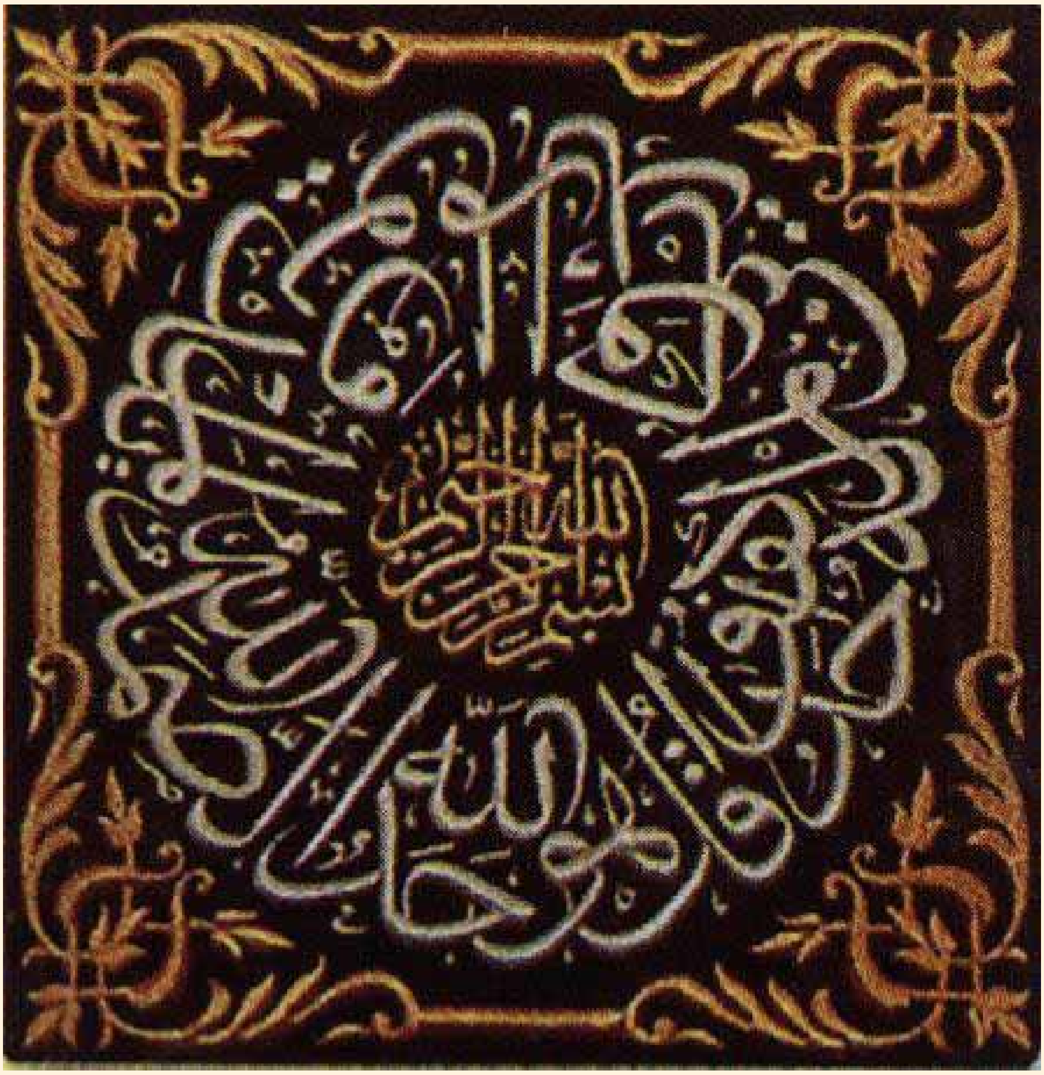

ده د خلکو په مرسته د افغانستان ځینې نومیالي ښارونه یو په بل پسې ونیول. ابومسلم په وروستیو کې

اموي دولت ته ماتې ورکړه او په ۱۳۲ سپوږمیز/ ۷۵۰ ز کال کې يې خلافت د عباسیانو ځانګې ته ولیږه.
خو عباسی خلیفه منصور چې د خراسان د خلکو ترمینځ يې د ده د نفوذ ځخه وېره درلوده بالاخره هغه يې په ۱۳۷ق/۷۵۵ ز کې په يو چل سره وواژه. ابو مسلم په دې وخت کې ۳۸ کلن و.

امیر پولاد او امیر کروړ

امیر پولاد د افغانستان په مرکزکې د غور له امراو و ځخه و . ده هم کله چې واورېدل چې د افغانستان خلک

د ابومسلم پاځون له تورو جنډو سره

د ابو مسلم خراسانی پر شاوخوا راټول شوي په عباسي نهضت کې ګډون وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر کروړ د امیر پولاد زوی و. ده هم په **عباسي پاڅون** کې د پام وړ برخه لرله. او زیاتې بریاوې یې ترلاسه کړې دي.

دی د پښتو ژبې یو ډېر پوه، لایق او پوخ شاعر هم و. ویل کېږي چې د اسلام له راتګ څخه وروسته لومړنی پښتو حماسي شعر ده ویلی دی.

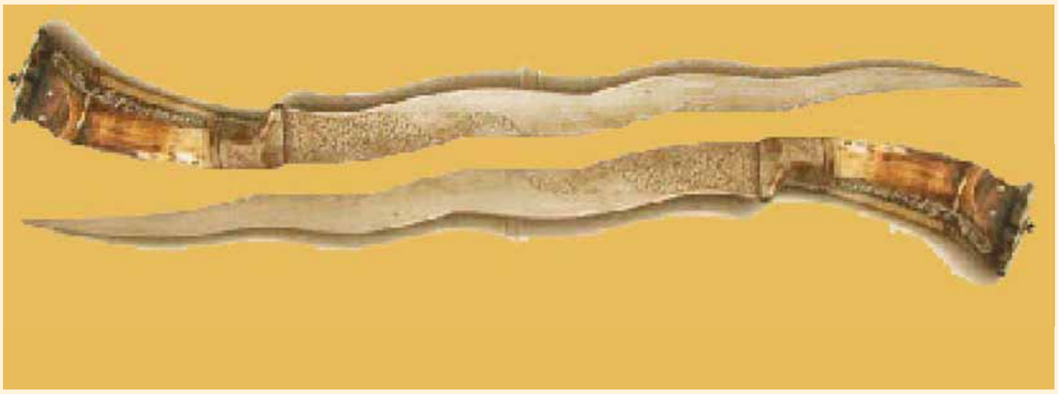

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوه الف او ب ډلو وویشل شي. الف ډله دې د ابومسلم د پاڅون لاملونه څرګند کړي او د ب ډله دې د نقشې نه په ګټې اخیستنې سره د امویانو د خلافت د مرکز په لوري د ابومسلم او د هغه د پلویانو تګ لوري وټاکي.

پوښتنې:

۱- ولې د افغانستان خلکو د اموي خلافت ضد پاڅونونو څخه پلوي وکړه؟

۲- تش ځایونه ډک کړئ.

ابومسلم په .... وزېږید او له دې نه چې د .... پر ضد پاڅون وکړ. خلکو له هغه څخه پلوي وکړه.

۳- امیر پولاد او امیر کروړ د افغانستان په کوم ځای کې امارت درلود.

٤- ستاسو په اند امیر پولاد او امیر کروړ ولې له عباسي پاڅون او نهضت څخه پلوي وکړه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان اوضاع د عباسيانو په دورې کې

د عباسي کورنۍ په هکله څه معلومات لرئ؟ او ايا دا خبره تاسو ته څرګنده ده چې هغوی د افغانستان د خلکو د پلوۍ په قيمت خلافت ته ورسېدل.

عباسيان د اسلام د ګران پيغمبر (ص) تره (حضرت عباس رض) ته منسوب دي او د قريشو له هاشمي ځانګې څخه ګڼل کيږي. عباسي کورنۍ د لومړنۍ هجري پېړۍ نه وروسته د سياست ډګر ته ودانګل. او کله چې د افغانستان د هغه وخت له نارامي وضعې څخه خبر شول نو په ۱۰۹ سپوږمېز/ ۷۲۷ زکال کې يې خپل داعيان او مُبلغان زموږ هېواد ته را واستول.

د افغانستان يا د هغه وخت خراسان خلکو چې د ځينو عربي واکمنانو د کړنو په وړاندې ښه نظر نه درلود له عباسي غورځنګ څخه پلوي وکړه. عباسيان زموږ د خلکو د سرښندنو او مبارزو له امله په ۱۳۲ سپوږمېز/ ۷۵۱ زېږديز کال کې خلافت ته ورسېدل. د عباسيانو د خلافت دوره ۵۲۳ کاله وه او په پای کې په ۶۵۶ سپوږمېز/ ۱۲۵۸ زکال کې د خلافت دغه لړۍ د مغولو په واسطه له منځه ولاړه.

برمکيان

برمکيان په اصل کې د يوه سړي چې برمک نومېده له اولادې څخه دی. برمک د بلخ د نوبهار د زردښتي اورتون يو موبد روحاني و. د دې کورنۍ نوميالی او ستر شخصيت **خالد** د برمک زوی دی چې د منصور عباسي د وزير او سالار په توګه يې دنده ترسره کوله. له خالد څخه وروسته د ده زوی **يحيی** د دې کورنۍ يو پوه او د نفوذ خاوند بلل کيږي. دی د عباسي خليفه مهدي له لوري د هارون الرشيد د ښوونې او روزنې لپاره د ښوونکي په توګه وګمارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې وروسته بیا د **هارون الرشید** د حکومت په دورې کې د عباسي خلافت ټولې چارې په خپل لاس کې ونیولې او د خپلو دوو زامنو سره یې هغوی ته کار کاوه. څه موده وروسته هارون الرشید پر هغوی باندې بدګمان شو. په ۱۸۷ سپوږمیز/ ۸۰۳ زکال کې یې **جعفر** د یحیی زوی وواژه او په خپله یحیی او د ده کورنۍ یې بندي کړه. د برمکیانو ټول مالونه یې ضبط کړل له دې پېښې وروسته له **برمکیانو** څخه بل داسې ستر شخصیت راپورته نشو.

په عباسي دورې کې کلتور او پوهنه

د عباسیانو په پېر (دورې) کې افغانستان د یوشمېر سترو شخصیتونو د ځلېدو کتونکی او شاهد و، چې د علمي او ادبي اثارو په رامنځ ته کولو سره یې خپل نومونه تل پاتې کړي دي. د ساري په ډول:

محمد، **احمد** او **حسن** د موسی بن شاکر خراساني زامن چې په **ریاضیاتو** کې یې له ځانه اثار پرېښودلي دي. دغه راز ابومعشر جعفر بن محمد بلخي مشهور ریاضي پوه چې ۱۲ کتابونه یې تالیف کړي دي؛ **بشار** بن برد تخارستاني چې په عربي شعر کې یې ډېر نوم وتلی و؛ **ابوزید** احمد بن سهل بلخي، ادیب، متکلم، فیلسوف او د جغرافیې د پوهنې پوه له بلخ څخه؛ ابوزید چې د جغرافیې او فلسفې په پوهنو کې یې کتابونه تالیف کړي دي؛ **ابو محمد هاشم** بن زید سرواني چې د عربو د شعر په باره کې یو کتاب ولیکه.

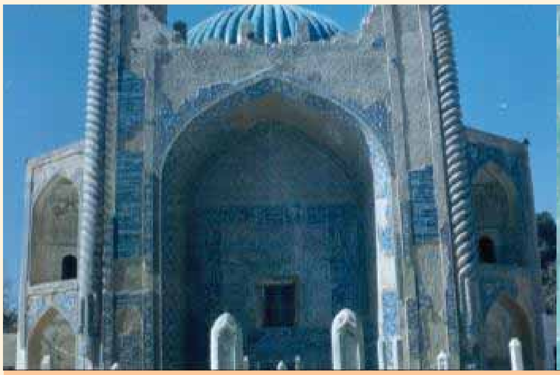

په بلخ کې د ابونصر پارسا جومات

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په ګډه، د عباسیانو په دوره کې د افغانستان د خلکو د مهمو چوپړونو په اړه خبرې اترې وکړي او هغوی دې لیک لړ کړي.

پوښتنې:

۱– تش ځای ډک کړئ:

عباسیانو د خلکو د .... په دلیل زموږ په هېواد کې ځانله د پښو د پل ځای وموند.

۲– د دې دورې د دریو تنو فرهنګي شخصیتونو نومونه واخلئ.

۳- د نوبهار اورتون په دغو کومو ښارونو کې شتون درلود؟

الف (کندهار)　　ب (هرات)　　ج (بلخ)　　د (کابل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د وګړو او عربو مسلمانو متقابلې اغېزې

ایا پوهېږئ چې افغانستان او اسلام یوه بل ته سره ډېر مهم کارونه کړي دي؟

د اسلام په راتګ سره زموږ هېواد د خپل تاریخ په یوه نوي پړاو کې ګام کېښود. اسلام زموږ خلکو ته یوه نوې پېژندګلوي (هویت) ورکړ او تر دې وروسته زموږ هېواد اسلامي هېواد وبلل شو. دغه نوی هویت زموږ د خلکو د لا ټینګ یووالي لامل وګرځېد ځکه ټول قامونه او قبایل د یوه دین او یوې عقیدې او اند خاوندان شول.

د اسلام دین هغه خندونه چې د پوهې د ترلاسه کولو په لاره کې یې شتون درلود له منځه لرې کړل. او د پوهنې انحصار یې چې د ځواکمنو خلکو، شتمنو وګړو او حکم چلوونکو انسانانو په واک کې وو له منځه یوووړ. په همدې دلیل علم او پوهنې وده وکړه زموږ په هېوادکې د پوهانو او عالمانو شمېر زیات شو. او ډېر شمېر وګړو (افرادو) د یادونې وړ چوپړونه یې د پوهې نړۍ ته وړاندې کړل.

له بله پلوه زموږ د هېواد خلکو د اموي دورې د ځينو عربو واليانو د بې عدالتۍ د چلند پر ضد پاڅون وکړ. هغوی په **عباسي نهضت** کې د **ابومسلم** تر لارښوونې لاندې برخه واخيسته.

دغه راز د دې هېواد وګړو د اسلام د خپراوي په منظور ډېرې سربښندنې وکړې. او ختيځو سيمو ته يې اسلام خپور کړ.

لنډه دا چې د اسلام او افغانستان اغېزه يوه متقابله اغېزه ګڼل کېدای شي. اسلام زموږ خلکو ته يو نوی هويت ورکړ، يو والی او وحدت يې وروباښه، د پوهنو دروازې يې پرانستلې. د افغانستان خلکو هم د پوهنيزو او کلتوري چوپړونو د پکارولو له لارې او دغه رنګه د سر او ځان نه تېرېدنې په ذريعه د اسلامي تمدن د پرتمينې ماڼۍ په ودانولو کې ښه او غوره برخه واخېسته. په تېره پوهانو په دې لارې کې ډېر زيارونه وايستل.

په مزار شريف کې د حضرت علی بن ابي طالب (رض) زيارت ځای

په ټولګي کې فعاليت:

ګران زده کوونکي دې په دوه ډلو وويشل شي. لومړۍ ډله دې د اسلام چوپړونه افغانستان ته او دويمه ډله دې اسلام ته د افغانستان خدمتونه څرګند کړي.

پوښتنې:

۱- ستاسو په اند د اسلام ډېره مهمه اغېزه پر افغانستان باندې څه وه؟

۲- د اسلام له راتګ څخه وروسته ولې زموږ په هېواد کې پوهان ډېر شول؟

۳- ايا اسلام په دې بريالي شو چې زموږ خلکو ته يووالی وبښي؟ روښانه يې کړئ.

۴- تش ځايونه ډک کاندئ.

اسلام راغی .... ته يې بدلون ورکړ او مونږ ته يې .... راوباښه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هرات کې د اختيارالدين کلا

دويم څپرکی

د افغانستان خپلواک اسلامي حکومتونه

د افغانستان خپلواک اسلامي حکومتونه په لاندنيو لوستونو کې شامل دي:

۱- طاهريان، صفاريان او سامانيان؛

۲- غزنويان او سلجوقيان؛

۳- غوريان او خوارزم شاهان؛

٤- مغولان، تيموريان او دکرت کورنۍ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څپرکي موخې:

په دې څپرکي کې له لاندې مطالبو او موضوعاتو سره اشنا کېږئ.

۱- په افغانستان کې د خپلواکو سيمه ييزو اسلامي حکومتونو د جوړېدو له لارو چارو سره د زده کوونکو اشنا کېدل؛

۲- د زده کوونکو اشنا کول له هغو شخصيتونو سره چې د افغانستان د بيا بيا خپلواکه کولو په لاره کې يې گامونه پورته کړل؛

۳- په افغانستان کې له اسلام څخه په راوروسته موډې کې د سيمه ييزو واکمنانو له لړيو سره د زده کوونکو اشنا کول؛

۴- د سيمه ييزو حاکمانو له کورنيو سره د سلاطينو د اړيکو په خرنگوالي باندې د زده کوونکو اشنا کېدل؛

۵- په افغانستان باندې د چنگيز او تيمور د لښکرو د يرغل د څرنگوالي او دغه راز د مغولانو او کرت د اولادې ترمنځ د اړيکو د جوړېدو د څرنگوالي په هکله د زده کوونکو اشنا کول.

طاهریان، صفاریان او سامانیان

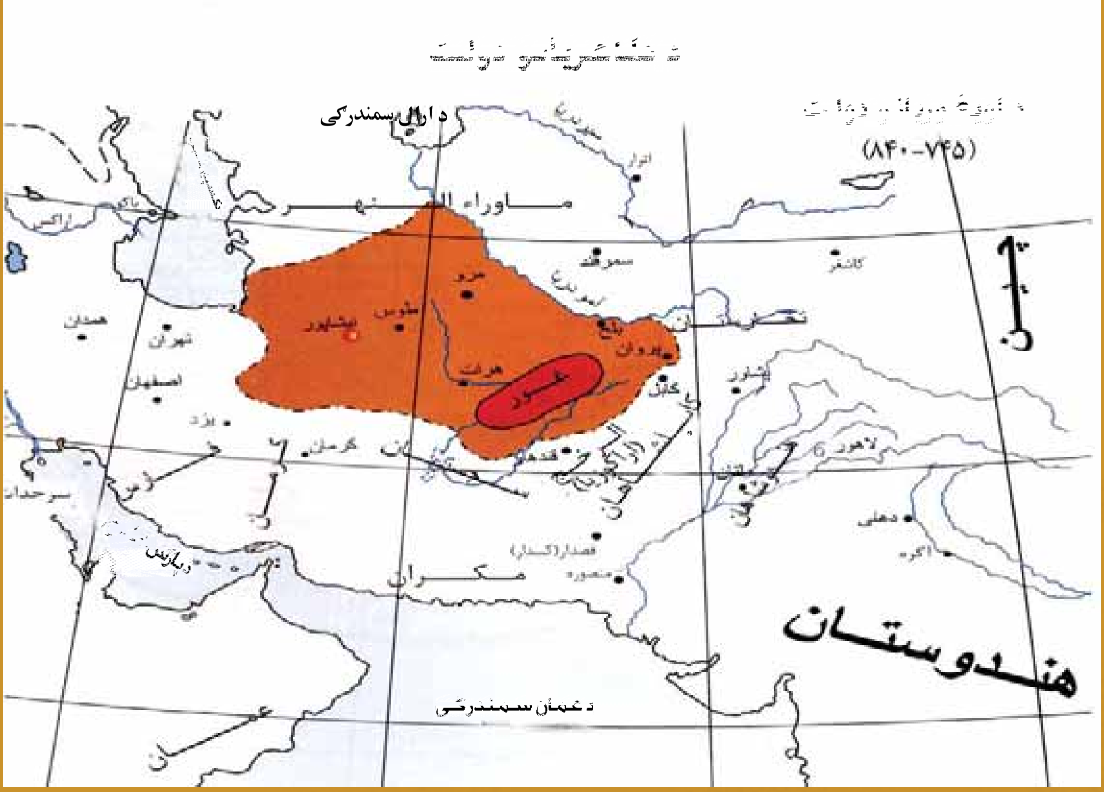

آیا پوهېږئ چې لومړني اسلامي خپلواک حکومتونه زموږ په هېواد کې جوړ شول؟

طاهریان

طاهر د حسین زوی په اصل کې د هرات د **پوشنګ** او یا اوسني زنده **جان** له وګړو ځخه و. دی په **۱۵۹** سپوږمیز/ ۷۷۶ ز کال کې زیږېدلی دی.

طاهر د ځوانۍ له هماغه لومړي سر څخه په تولنیزو او سیاسي چارو کې ګډون کاوه. ده د دوه عباسي ورونو له منځه د مامون الرشید پلوي کوله او په ۱۹۵ سپوږمیز/ ۸۱۱ ز کال کې یې امین وواژه.

له دې وروسته مامون الرشید خلیفه شو. طاهر د خلیفه له لوري د خراسان د واکمن په توګه وګمارل شو او د ۲۰۷ سپوږمیز/ ۸۲۲ ز کال د جمعې په ورځ منبر ته لاړ او د خلیفه نوم یې له **خطبې** څخه وغورځاوه. او خپله خپلواکي یې څرګنده کړه. خو د همدغې ورځې په سبا ووژل شو. له ده وروسته د ده زامنو ۵۵ کاله د افغانستان په ځینو برخو واکمني وکړه.

د دې کورنۍ وروستي تن **محمد** نومېده چې په ۲۵۹ سپوږمیز/ ۸۷۳ ز کال کې د لیث صفاري د زوی **یعقوب** له خوا ونیول شو او د سیستان په بندتون (زندان) کې ومړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفاریان

د دې کورنۍ بنسټ ایښودونکی او پیل کوونکی صفاري یعقوب د لیث زوی دی. دی د سیستان له خلکو څخه و. په ۲۰۷ سپوږمیز/ ۸۲۲ زکال کې د افغانستان په سوېل لوېدیځې سیمې کې وزېږېد. پلار یې د مسګرۍ دنده درلوده. له همدې امله یعقوب او د ده ورونو عمرو، علي او طاهر ته صفاریان ویل کیږي.

یعقوب په ځوانۍ کې د **عیارانو** له ډلې سره ملګری شو. دی په دې ډلې کې د مشرتابه رتبې ته ورسېد. یعقوب د عیارانو په مرسته د سیستان بېلابېل ښارونه ونیول. خو د سیستان د خلکو رسمي بیعت له ده سره د ۲۴۷ سپوږمیز/ ۸۶۱ زکال د محرم د میاشتې په پنځه ویشتمه ورځ رامنځ ته شو، له دې وروسته یعقوب له **رتبیل شاه** سره جنګ ته ودانګل چې د دې جنګ په پایله کې زمورږ د هېواد رتبې او مهمې سیمې د یعقوب په لاس کې کیوتې، دغه راز د طاهریانو د کورنۍ وروستي واکمن محمد هم د ده د لښکر له خوا ونیول شو او بندي کړای شو.

یعقوب چې په ځان کې یې د توان او ځواک احساس کاوه په ۲۶۲ سپوږمیز/ ۸۶۷ زکال کې د عباسي خلافت د پلازمینې (مرکز) د بغداد د اداري غوښتونکی شو، چې په پایله کې دا کار له عباسي خلیفه معتمد بالله سره په جنګ واوښت، خو یعقوب ماته وخوړه او په شا شو.

یعقوب په ۲۶۵ سپوږمیز/ ۸۷۹ زکال کې ومړ. او له ده څخه وروسته دده وړور عمرو د ځواک په ګدۍ ډېره ولګوله. صفاري عمرو چې **سامانیان** یې خپل رقیبان ګڼل په ۲۸۷ سپوږمیز/ ۹۰۰ میلادي کال کې د هغو جنګ ته ورغی. خو بلخ ته نږدې یوې سیمې کې یې ماته وخوړه او د اسماعیل ساماني اسیر شو. له دې څخه وروسته صفاري حکومت په محدوده توګه تر ۳۰۰ سپوږمیز/ ۹۱۳ زکاله پورې په **سیستان** کې دوام درلود.

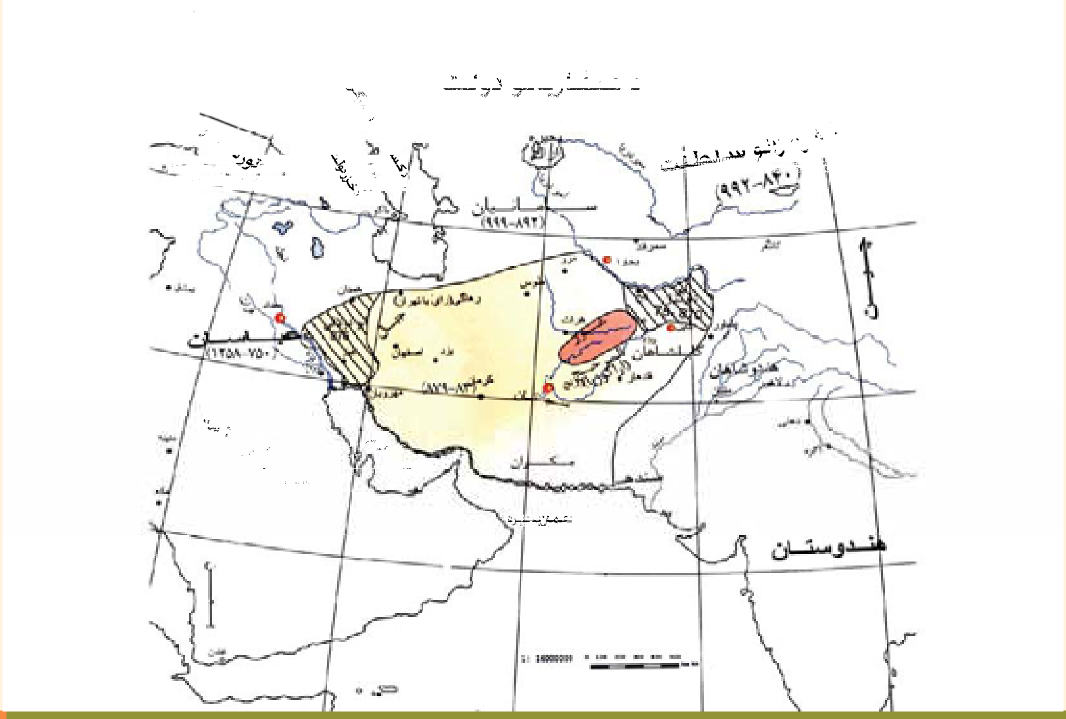

(c) ketabton.com: The Digital Library

سامانیان

سامانیان دیوه سړي چې سامان نومېده له اولادې څخه ګڼل کیږي. سامان د بلخ له خلکو څخه یو ځوک و چې د امویانو د خلافت پر مهال مسلمان شوی و. د ده زامن په حکومتي دفاترو کې رټو او مهمو دندو ته ورسېدل. د سامانیانو د حکومت بنسټ ایښودونکی اسماعیل ساماني دی.

امیر اسماعیل اته کاله ټولواکي وکړه. د **بخارا** ښاريې خپله پلازمېنه وټاکله او ودان یې کړ.

د ده له مړینې وروسته د ده زوی احمد او تر هغه وروسته نصر ټولواکۍ ته ورسېد. د نصر د واکمنۍ په دوران کې د سامانیانو دولت ډېر ښه وځلېد. خپل اوج او لوړې پوړۍ ته ورسېد. ځکه د ده په زماني کې ډېر شمېر پوهان د سامانیانو په دربار کې سره راغونډ شول.

ساماني حکومت په لومړي سر کې له ښه نظم او ښې اداري څخه برخمن و. خو له هغه وروسته چې سیمه ییزو واکمنانو ځواک ترلاسه کړ دغه حکومت له یولړ ستونزو سره مخامخ شو. یو له دغو محلي امراو و څخه الپ

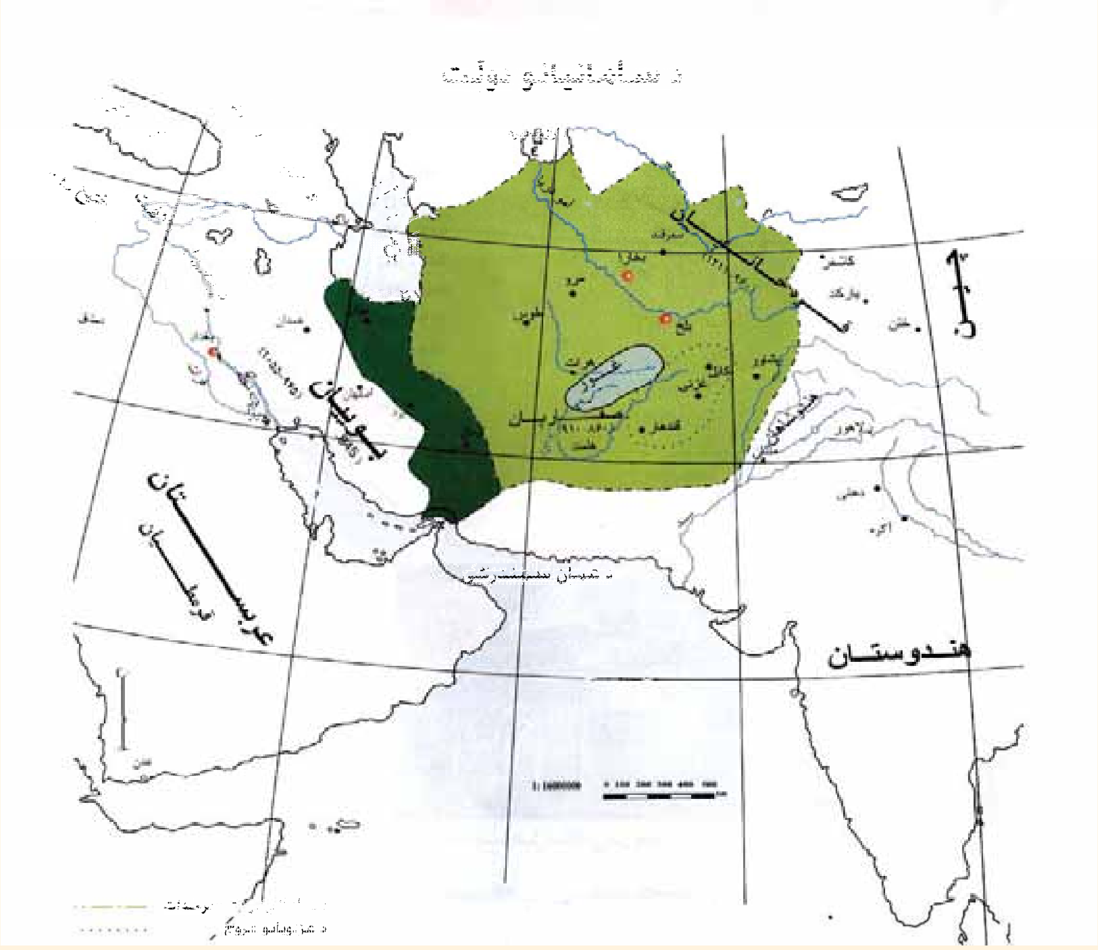

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکین نومېده چې د سامانیانو له او امرو څخه یې سر وغړاوه. د د افغانستان په شمال د **خلم** په سیمه کې سامانې ځواکونو ته ماتې ورکړه او له هماغه ځایه یې له خپلو پلویانو سره یو ځای په ۳۵۱ سپوږمیز/ ۹۶۲ زکال په غزني کې دیوه نوي حکومت د بنسټ ډبره کېښووله.

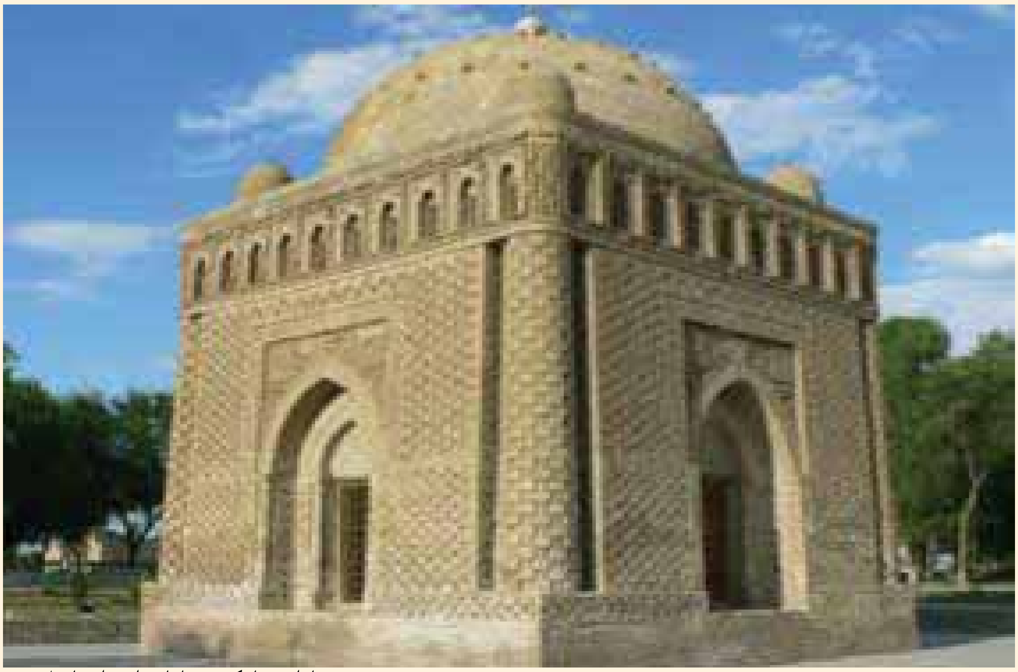

د بخارا په ښار کې د ساماني امیر اسماعیل قبر

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په ډله ییزه توګه د سامانیانو د حکومت په راپرزېدا او بې واکه کېدا باندې یو له بل سره خبرې اترې وکړي.

پوښتنې:

۱- طاهر دکوم ځای و او څرنګه حکومتي لوړو پوړیو ته ورسېد؟
۲- طاهر ولې د عباسي خلیفه نوم له خطبې څخه لرې کړ؟
۳- په لومړي سر کې کومې ډلې له یعقوب لیث صفاري څخه پلوي وکړه؟
۴- د بغداد له عباسي خلیفه سره ولې د یعقوب لیث صفاري اړیکې وراني شوې؟
۵- د سامانیانو پلازمېنه په کوم ځای کې موقعیت درلود؟
۶- دغه تش ځایونه ډک کړئ. د سامانیانو رټ او مهم تولواک .... نومېده او د هغه په دربار کې .... سره راټول شوي وو.
۷- ستاسو په اند د ساماني دولت د وضعې د خرابېدا لامل څه و؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزنویان او سلجوقیان

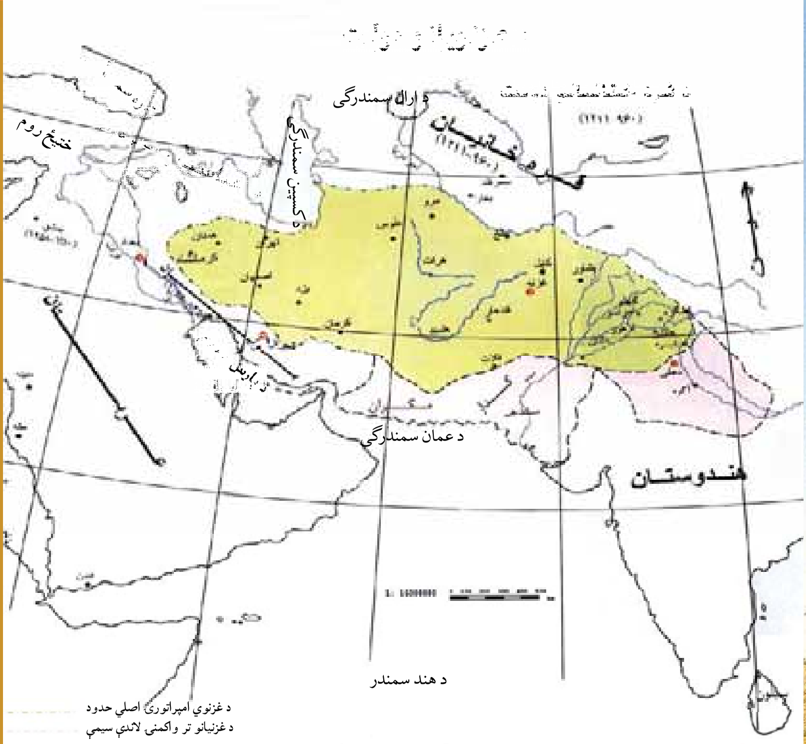

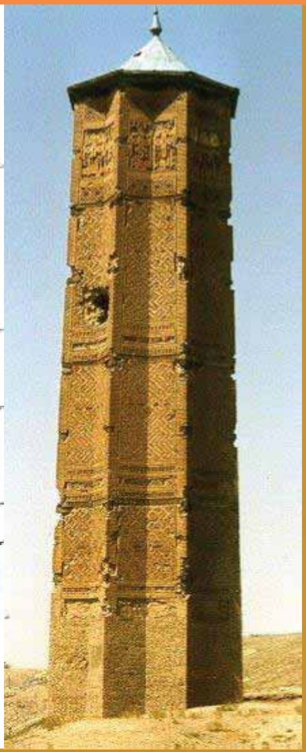

ایا پوهېږئ چې غزنویانو او سلجوقیانو په افغانستان کې څو اکمن حکومتونه رامنځ ته کړل؟

د غزنویانو د لړۍ بنسټ اېښودونکی **الپ تګین** دی. هغه د سامانیانو په دربار کې له ترکي توکمه امراوو او سردارانو څخه یو تن و. خو د غزنویانو حکومت د **سبکتګین** په واسطه رامنځ ته شو. دی د الپ تګین زوم و او د غزني له تولواک (لویک) سره په جنګ کې یې بریا ترلاسه کړه.

سبکتګین همدارنګه د غزنویانو د حکومت لمن د هند تر **جیپال** پورې وغزوله له ده وروسته د ده زوی **سلطان محمود غزنوي** تولواک شو. ده په لومړي سر کې دننه په افغانستان کې د خپل حکومت ستنې ټینګې کړې او وروسته یې بیا د هند په لوري د عسکري سوقیاتو په مټ د خپل حکومت لمن تر هغو سیمو وغزوله. ده په دغو سوقیاتو کې ډېر غنایم ترلاسه کړل او هغه یې غزني ته راولیږدول. په دغو غنایمو سره د غزني ښار څه نا څه ودان شو. په دغه ځای کې ډېر پوهان او شاعران لکه ابوریحان **البیروني**، ابومنصور **دقیقي**، **فرخي سیستاني** او **عنصري بلخي** سره راغونډ شوي وو.

له سلطان محمود څخه وروسته غزنویان

سلطان محمود غزنوي په ۴۲۱ سپوږمیز/ ۱۰۳۰ زکال کې مړ شو له ده وروسته د ده زوی **مسعود** ټولواکۍ ته ورسېد. ده د خپل پلار په شان پوهه او ذکاوت نه درلود. څکه نو د غزنوي حکومت سرداران ورڅخه ناهیلي شول او دده له پلوۍ څخه یې لاس واخیست. په همدې حال کې په **مرکزي اسیا** کې یو بل **ترک توکم** ځواک رامنځ ته شو. دغه ځواک **سلجوقیان** وو چې د مرو، نیشاپور او هرات تر نیولو وروسته له **غزنویانو** سره جنګ ته تیار شول. د دواړو لوریو ترمنځ په ۴۳۱ سپوږمیز/ ۱۰۴۰ زکال سرخس ته نږدې د **دندان قان** په سیمه کې جګړه پېښه شوه چې په پایله کې سلطان مسعود غزنوي ماته وخوړه او هندوستان ته وتښتېد. له دې څخه وروسته دغزنویانو ضعیف حکومت ۱۳۰ کاله دوام وکړ. خو سیمه یې ډېره محدوده وه او بالاخره دغه لړۍ د غوري شاهانو (ټولواکانو) په لاس له منځه لاړه.

د غزني بالاحصار

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلجوقیان

سلجوقیان هم د ترکمنانو له توکم څخه شمېرل کېږي. د سلجوقي ترکمنانو نیکه **سلجوق** نومېده. ده ځلور زامن درلودل، د ده یو زوی **د اسرائیل** په نامه د **سلطان محمود** لخوا ونیول شو. د هندوستان په کالنجر کې تر ۷ کلو اسارت نه وروسته هملته و مړ. دغه کار د غزنویانو او سلجوقیانو تر منځ د دښمنۍ لامل وګرځېد خو د سلجوقیانو د لړۍ بنسټ اېښودونکي **طغرل بیګ** د سلجوق لمسی دی. همده د دندان قان په جګړه کې سلطان مسعود ته ماتې ورکړه او رټ او مهم ولایتونه یې په ماوراءالنهر، ایران او افغانستان کې لاس ته راوړل. له طغرل بیګ نه وروسته دده وراره الپ ارسلان حکومت ته ورسېد. ده د (ملازجرد) په جګړې کې رومیانو ته ماتې ورکړه او کوچنۍ اسیا یې ونیوله. د ده زوی ملکشاه هم په ختیځ کې تر چین او په لوېدیځ کې د مدیترانې تر سمندرګي پورې ورانديې تګ وکړ.

د سلجوقیانو را پرزېدا

د سلجوقیانو پراخ هېواد هم د سلجوقي شهزادګانو ترمنځ وووېشل شو. شهزادګانو د خپلو وزیرانو په مرسته چې **اتابک** نومېدل د حکومت چارې پرمخ بیولې.

همداکار د دې لامل و ګرځېد څو دغه سلجوقي پراخ هېواد ټوټې ټوټې شي چې په پایله کې نورې لړۍ لکه خوارزم شاهان، قراختایان او غوریان رامنځ ته شوې او د سلجوقي ستر هېواد سیمې یې ونیولې.

د سلجوقیانو د هېواد نقشه

د سلجوقیانو ستر خدمت

یو له هغو سترو چوپړونو (خدمتونو) څخه چې سلجوقیانو زموږ د هېواد کلتور او تمدن ته وکړ دا و چې دوی **فارسي ادب** او فرهنگ ته پاملرنه وا ړوله. فارسي ادب او فرهنگ د سلجوقیانو له لارې **عراق، اذربایجان** او **کوچنۍ اسیا** ته ولېږدېد. هغوی د معمارۍ په برخې کې هم زموږ هېواد ته څه ناڅه چوپړونه وکړل. د سلجوقیانو په زمانې کې د جوزجان په سرپل کې د **امام خورد** زیارت جوړ شو او همدارنگه د بلخ په دولت اباد کې یو **منار** تزئین وموند. همدارنگه د بلخ په لویدیځه برخه کې د **بابا حاتم** زیارت جوړ شو.

د سلجوقي د دورې یو اثر

په ټولګي کې فعالیت:

ګران زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي یوه ډله دې د غزني د پرمختګ او دغه راز د غزنویانو په دورې کې د دري ژبې او فارسي کلتور د پالنې لامل و شاربې او دومه ډله دې د سلجوقیانو په دورې کې د فارسي ژبې او ادب د غوړېدا لامل څرګند کړي.

پوښتنې:

۱. غزنویان او سلجوقیان له کوم توکم څخه وو؟
۲. ولې غزنوي حکومت په دې بریالي نشو څو د سلجوقیانو په وړاندې تینګار وکړي؟
۳. د غزنویانو او سلجوقیانو ترمنځ د جنګ لامل څه و؟
۴. د سلجوقیانو د دوه رټو او مهمو ټولواکانو نومونه واخلئ.
۵. تش ځایونه ډک کړئ.

د سلجوقیانو پراخه هېواد........................ترمنځ و وېشل شو او په همدې...............................
هغوی.................................. شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوریان او خوارزم شاهان

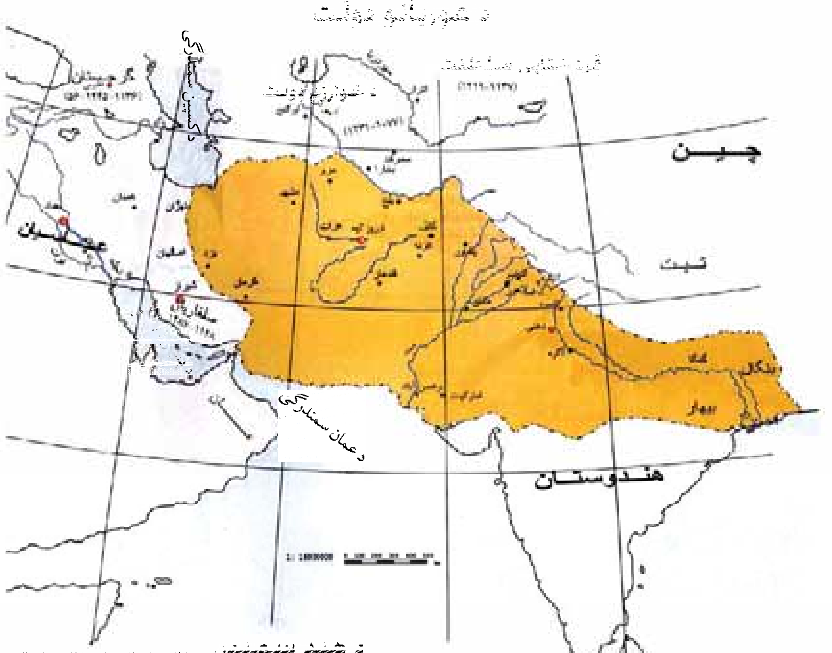

د سلطان غیاث الدین او سلطان شهاب الدین غوری په زمانه کې د افغانستان د غوریانو د امپراتوری سرحدات

ایا پوهېږئ چې غوري کورنی زموږ د هېواد ډېره لرغوني او پخوانی کورنی ده او ایا خبر یاست چې خوارزم شاهان په افغانستان کې د اسلامي سیمه ییزو حکومتونو د لړې وروستنی حکومت و ؟

غوریان

غوریان د غور یوه ډېره لرغوني او پخوانی کورنی ده. د دوی ستر نیکه **ملک شنسب** نومېده. ده د اسلام د ځلورم خلیفه **حضرت علی** (رض) د خلافت په دورې کې اسلام ومانه او د غور د حکومت فرمان یې ور څخه ترلاسه کړ. غوریان د **نبي کریم** صلي الله علیه واله واصحابه وسلم کورنی بني هاشم ته ډېروفادار و ځکه خو یې په عباسي پاخون کې هم بنه خوزښتناکه ونډه واخېسته. **امیر پولاد او امیر کروړ** د همدې کورنی بچیان وو. **امیرمحمد سوري** هم د غوري کورنی له شاهانو څخه دی. ده هم **دسلطان محمود غزنوي** د ناراميو په وړاندې پوره ټینګار وکړ. خو بالاخره د هغه له خوا اسیر شو. له دې څخه وروسته غوریان د غزنویانو تر سلطې لاندې ورغلل. کله چې د **سلجوقیانو** حکومت رامنځ ته شو غوریانو له هغوی سره هم یو لړ اړیکې درلودې. **سلطان غیاث الدین** غوري او د هغه ورور سلطان شهاب الدین غوري د غوریانو د حکومت لړی تر هندپورې و غزوله. **سلطان شهاب الدین** غوري په ۶۰۲ سپوږمیز/ ۱۲۰۶ زکال کې لاهور ته نږدې په یوې سېمې کې د هندوانو په واسطه ووژل شو. له هغه څخه وروسته غوري لښکرې د ستنېدو په وخت د خپه قومونو او قبایلو له خوا لوټ شوې. **خوارزم شاهانو** د دوی له ضعف او کمزورتیا څخه ګټه واخیسته او پر افغانستان باندې واکمنان شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوارزم شاهان

خوارزم شاهان په ماوراءالنهر کې د خوارزم له ښاره را پاڅېدل. ویل کیږي چې د خوارزم لومړنی امیر انوشتګین غرجه نومېده. ده د غرجستانو یا اوسني هزاره جاتو څخه و خو لومړنی شخص چې خوارزم شاه ونومول شو د ده زوی قطب الدین محمد و.

د دې کورنۍ نومیالی ټولواک **علاوالدین تکش** نومېده. ده وروستني سلجوقي ټولواک **طغرل** وواژه او د ایران زیاتې سیمې او د افغانستان ځینې سیمې یې ونیولې. دده زوی علاؤالدین محمد تر ۶۱۲ سپوږ میز/ ۱۲۱۶ زکاله پورې **غوري** دولت له منځه یوړ. د ده هېواد په هندکې ترسند او په لوېدیځ کې تر عراق پورې پراخ و. د مغولانو په را منځ ته کېدا سره علاؤالدین محمد له ډېرو سترو ستونزو سره مخامخ شو په ۶۱۷ سپوږ میز/ ۱۲۲۱ زکال کې یې له مغولو نه ماتې وخوړه او د ایران په لوري یې تېښته وکړه. او په پای کې د **مازندران** د ستر سیند یوې ټاپو وزمې کې یې ځان پټ کړ او هماغته مړ شو. د ده زوی جلال الدین محمد چې د مغولو په وړاندې یې د جګړې زیات ټینګار کاوه بالاخره په ۶۲۷ سپوږمیز/ ۱۳۳۰ زکال کې دکردانو په مټ ووژل شو او په دې توګه خوارزمي حکومت په بشپړه توګه له منځه ولاړ.

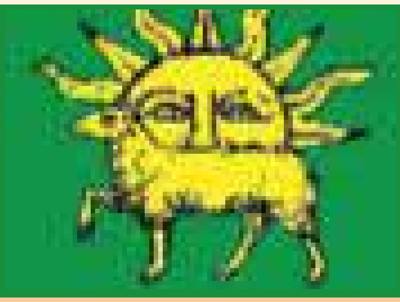

د خوارزم شاهي دولت بیرغ

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او د نقشې په ذریعه لومړۍ ډله دې د غوریانو او دوهمه ډله دې د خوارزم شاهانو د راپاڅیدلو ځایونه وښیي.

پوښتنې:

۱. د غوریانو د اسلام راوړنې مخینه څه وخت ته رسیږي؟

۲. د غوریانو رتبو او مهمو پادشاهانو، ټولواکانو، نومونه واخلئ.

۳. خوارزم شاهان د څه ډول کسانو له خوا نسکور شول؟

٤. سلطان محمود غزنوي په .... یرغل وکړ او .... د هغه په لاس اسیر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مغولان، تیموریان او دکرت اولاده

آیا پوهېږئ چې مغولانو زموږ هېواد په خاورو او وینو لیت پیت کړ؟ آیا پوهېږئ چې دکرت اولادې د مغولانو په زمانې کې حکومت جوړ کړ؟ او آیا پوهېږئ چې تیموریانو هم زموږ د هېواد په ځینو برخو حکومت کړی دی؟

مغولان

مغولان له مهمو اسیایي قامونو څخه دي. د دوی سیمه **مغولستان** د ترکستان او چین ترمنځ پرته ده. د دې خلکو د ژوند بنه قبایلي وه او تل له یوه ځایه بل ځای ته کډه کېدل.

مغولي قبایلو په ۶۰۲ سپوږمیز/ ۱۲۰۶ زکال د یوې لویې جرګې په ترڅ کې **تموچین** د خپل لارښود په توګه وټاکه او هغه ته یې د **چنګیزخان** لقب ورکړ. ده مغولي قامونه او قبیلې لانورې هم سره یو کړې او د خپلو خلکو د لانبه نظم او ثبات لپاره یې د **"یاسا"** تر سرلیک لاندې د مقرراتو یوه ټولګه رامنځ ته کړه.

د مغولانو یرغل

چنګیزخان په لومړۍ سرکې د ماوراءالنهر ښارونه د خپل یرغل موخه وګرزوله او په ۶۱۶ سپوږمیز/ ۱۲۲۰ زکال کې یې د **اترار** ښار ونیو په دې ښار کې د مخه یو مغولي سوداګریز کاروان د دغه ښار د حاکم له خوا لوټ شوی و.

د بخارا، سمرقند، خوارزم او مرو ښارونه هم د مغولو په لاس ته ورغلل او د دغو ځایونو په زرهاو تنه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library